

שׁוּחַר טוֹב יִבְקֶשׁ רְצוֹן וְדֹרֵשׁ רְעָה תְּבוֹאֲנוּ:

(משלי פרק יא, כז)

א. מצודות דוד | שם

שׁוּחַר טוֹב - הדורש אחר טובות בני אדם וחפץ בהם יבקש בזה רצון מה' כי עי"ז ירוצה לו. ודורש - אבל הדורש אחר רעות בני אדם ובה הוא חפץ אזי הרעה ההיא תבוא עליו:

ב. רבנו בחיי | שם

שלמה המלך ע"ה יזהיר בכאן האדם שישתדל בטובת חבירו ואל ישתדל ברעתו ונזקו, לפי שהוא מעותד שיאכל פרי מעשיו וישתלם לו ככל אשר יעשה מדה כנגד מדה, וכל אחד ואחד יאכל מה שזרע וילקוט פרי מה שנטע בין צדיק בין רשע, הוא שכתוב בצדיק (ישעיה ג, י) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו, וכתיב ברשע (שם, יא) אוי לרשע רע כי גמול ידיו יעשה לו. ולשון שׁוּחַר מענין תפילה, כלשון ומשחרי ימצאוני (משלי ח, יז). ועל כן יאמר שׁוּחַר טוב יבקש רצון, מי שהוא דורש טובת חבירו ומתפלל עליו הנה הוא מבקש רצון ה' יתעלה:

וכן חז"ל הזהירו על זה וביארו לנו התועלת, הוא שאמרו (בבא קמא צב). המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה, שנאמר (איוב מב, י) וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו. וכן מי שהוא פרנס ויחיד בדורו שחייב להתפלל על בני דורו, ואם לא התפלל הוא נענש בכך, שכך דרשו חז"ל ברוב שוגג שגולה לערי מקלט (מכות יא). וישב שם עד מות הכהן הגדול (במדבר לה, כה), מפני מה תלה הענין במיתתו של כהן גדול לפי שהיה לו לבקש רחמים על בני דורו ולא בקש, כלומר היה חייב שיתפלל בעדם שיהיו זכאין עד שלא יארע בימיו עון הרציחה ההיא. וכל מי שנמנע מלהתפלל נקרא חוטא, שכן מצינו בשמואל הנביא ע"ה שאמר (שמואל א יב, כג) חלילה לי מחטוא לה' מחדול להתפלל בעדכם, קרא מניעת התפילה חטא:

וכן מצינו בודו ע"ה שהיה מתפלל על הבריות על מקריהם ועל חלייהם, הוא שאמר (תהלים לה, יג) ואני בחלותם לבושי שק עניתי בצום נפשי ותפילתי על חיקי תשוב, ואמר עוד (שם קמא, ה) כי עוד ותפילתי ברעותיהם, כלומר בעוד שאני בחיים אתפלל עליהם בשביל רעותיהם. ומתוך מה שכתוב ותפילתי על חיקי תשוב למדנו שהמתפלל בעד חבירו שהתועלת חוזר עליו מדה כנגד מדה, וזהו שאמר שׁוּחַר טוב יבקש רצון. והוא הדין בהיפך

שאם השתדל בדבר כנגד חבירו ומסבב לו רעות שהנזק חוזר אליו, וזהו שאמר ודורש רעה תבואנו, כי לא די שאינו דורש שלומו וטובתו אלא שהוא דורש רעתו לכך תבואנו מדה כנגד מדה.

ג. מדרש משלי | שם

שׁוּחַר טוֹב יבקש רצון. אם ראית אדם שהוא מדבר טוב על חבירו, אף מלאכי השרת מדברין עליו זכות טוב לפני הקב"ה. הדא הוא דכתיב (שמות לג, יט) וחנותי את אשר אחון. ודורש רעה תבואנו. אם ראית אדם שהוא מדבר רעה על חבירו, אף מלאכי השרת מדברין עליו רעות וחנופה לפני הקב"ה. כמה דאתא אומר (תהלים ז, יז) ישוב עמלו בראשו וגו'.

ד. אהל יעקב - המגיד מדובנא

אמרו במדרש (כי תצא) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך (קהלת ה, ה) - כיון שהפה דובר לשון הרע הוא חוטא על הגוף שגורם לו ללקות, ואל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא - שלא תאמר הריני הולך ואומר לשון הרע ואין בריה יודעת, אמר לו הקב"ה הוי יודע שאני שולח מלאך והוא עומד אצלך וכותב כל מה שאתה מדבר.

דע כי לשון הרע חומר עוונה יש לה שני טעמים טעם נגלה וטעם נסתר. הנגלה כי אמרו במס' ערכין לשון הרע הורגת שלושה המספר והמקבל ומי שנאמר עליו. אבל יש עוד טעם נסתר, כי כל עניני מעלה אשר בגבהי מרומים אינם מתעוררים כי אם מהתעוררות אשר למטה, כמאמר חז"ל (חולין צא/ב) אין מלאכי השרת אומרים שירה למעלה עד שיאמרו ישראל שירה למטה. כן המקטרגים שלמעלה אשר משפטם לדבר לשון הרע על האדם עם כל זה אין כח בידם לבוא לדבר ולהלשין על האדם כי אם בזמן שיש לשון הרע למטה שמקטרגים איש על רעהו אז ישוב הקיטרוג עליהם מלמעלה.

והנפקא מינה בין שני הטעמים, כי מן הטעם הראשון יש מקום לבעל הלשון לומר אני אדבר דברי בפני איש נאמן רוח אשר ידעתיו כי לא יכזב והוא יבטיח לי שלא ישמיע את הדברים מן השפה ולחוץ, ואז לא יתוודע הדבר בעולם. אמנם לפי הטעם

השני מה זה יועילנו שהמקבל ממנו הלשון הרע לא ישמע לאחרים, הלא העונש על לשון הרע אינו על הפירסום למטה כי אם מה שהמלאך יעשה למעלה כמעשהו למטה ויגדיל עוונותיו עד לשמים.

וזה שאמר המדרש אל תאמר לפני המלאך כי שגגה היא היינו אני אלך ואספר לשון הרע אבל יהיה באופן שאין בריה יודעת, אמר הקב"ה הוי יודע שאני שולח מלאך והוא עומד אצלך וכותב כל מה שאתה מדבר, וזהו מאמרם למה יקצוף האלהים על קולך, על אותו קול יצא מפיד, כי אחר שיצא מפיד לשון הרע כבר נתת כח להמקטרג למעלה שידבר עליך.

ומעתה דע שמקור לשון הרע הוא משנאת הבריות אשר בלבנו, ואם היה יודע המספר גדול הרעה והקיטרוג שהוא עושה לעצמו למעלה וכמה גדול כח הדיבור לכל אשר יבטא על חברו, לא היה מקל לעצמו לפתוח שפתיו לדבר גם על מי שהוא שונא אותו כי הדיבור הזה אשר הוא מדבר על שונאו לבזות אותו הוא רעה גדולה גם לעצמו גם לאוהביו גם לכל העולם.

ה. תורת המנחה - ר' יעקב סקילי | דרוש יד

דע שרוב ההמון הם מתרעמים על העולם ואומרים אין בעולם טובה, ולא נברא האדם כי אם לעמל ולראות רע כל ימיו, שכל ימיו מכאובים. כי אם ישמח רגע, ידאג רגעים רבים, ואם יהיה בשלוח יום יהיה בצער ימים רבים, וכשתצרך כל ימי הצער והדאגה עם ימי השמחה והשלוח תמצא שרוב ימיו יהיו מעט ורעים. אם כן אין טובה בעולם ואין תועלת במציאות האדם ואין הנאה בבריאתו. ועוד שהעולם תמהים ונפלאים על זה הואיל והנבראים הם מצד הבורא ית', והוא ית' כולו חסד וטובה ושלוח ושלום, היאך נמצאו אלו הרעות בנבראים כיון שהנמצאים הם מצד מציאותו ית', והוא הטוב והמטיב - זאת היא התרעומת וההפלאה:

ועל כל אלו הענינים בא שלמה המלך ע"ה וכללם בפסוק אחד, ואמר אמת הוא שהשם ית' כולו חסד וטובה ואינו חפץ כי אם בטובה ובצדק, והנמצא ממציאותו לא המציאו אלא שיהיה טוב כולו ולטובת הנמצא המציאוהו, אלא שהנמצא מעצמו גורם הרעה לו ולעצמו מצד חסרון דעתו ומיעוט השגחתו במעשיו. וזהו שאמר שוחר טוב יבקש רצון, הקב"ה נקרא שוחר טוב שהוא מתחיל ומקדים בטוב, ושוחר לשון הקדמה כד"א (קהלת יא י) הילדות והשחרות, (הושע ו ג) כשחר נכון מוצאו, שהוא לשון הקדמה והתחלה. ואמר כי השם ית' שהוא הטוב והתחלת כל הטובות ממנו הם - יבקש רצון, אינו מבקש כי אם החסד והצדק והטוב, כי באלו הוא חפץ ורוצה דכתיב (ירמיה ט כג) כי אני ה'

עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם ה', ואמר (קהלת ז כט) אשר עשה האלקים את האדם ישר, כלומר לא לרעה ולראות עמל כי אם לישרות ולכושר. אם כן אלו הרעות המתרדפות על האדם מצד מה הן באות, מצד חסרון דעתו ומיעוט השגחתו בעניניו הה"ד ודורש רעה תבואנו, כי אין הרעה באה על האדם אלא מצד חסרון דעתו:

כגון פצעים וחבורות וחלאים, כל אלו הם באים בחסרון דעתו. כי המריבות והקטטות גורמים הפצעים והחבורות, ומי שהוא שלם בדעת מתרחק מהם. ורוב החלאים באים מרוב מאכלות או ממאכלות גסות או ממאכלות שאינן הגונות לפי טבעו, או מחום או מקור ושומר נפשו ירחק מהם. ושומר פיו ולשונו שומר מצרת נפשו:

וכגון הדאגה והעצבון, וזה אינו כי אם על דבר שאי אפשר לתקנו כגון הפסד והשחתה שכבר נעשה ואין להם תקנה, שהאדם דואג עליהם או קנאת איש מרעהו על עושר וכבוד. וכל זה מחסרון דעת, כי השלם בדעת אין לו לדאוג על דבר הנמנע ולא על הבלי העולם שהוא דבר שאין לו קיימא:

ונמצא כי רוב הרעות והיסורין הבאים על האדם הם מחסרון דעתו, והרי הוא כסומא שמהלך בדרך שאי אפשר לו להמלט מן המכשולות והנזקים ומזיק עצמו ואחרים עמו. והדעת לגוף כראות לעינים, כמו שכח הראות בעינים מראים הדרך הישר וההגון ומציל מכל נזקי הדרך, כך הדעת לאדם, למי שחננו השם דעה, בדעתו יבחר בטוב וימאס ברע, שהקנאה והשנאה והאיבה והדאגה אינם כי אם בחסרון הדעת:

הלא תראה בהבטחות הטובות שהבטיחנו השם ית' לימות המשיח שאמר (ישעיה יא ו) וגר זאב עם כבש וגו' ופרה ודב תרעינה, (שם יג) וסרה קנאת אפרים וגו', ונתן הטעם לכל זה ואמר כי האיבות והקנאות יסורו מפני שיהיו הבריות שלימים בדעת, וזהו שאמר מיד (שם שם ט) לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ דעה את ה' וגו'. הא למדת כי ידיעת האמת ושלימות הדעת מסלקת כל איבה וקנאה ונזק וצער:

ונמצא שכל הרעות הבאות על האדם מצד חסרון דעתו, אם כן למה יתרעם על השם ית' ועל מעשיו. וזהו שאמר (משלי יט ג) אולת אדם תסלף דרכו ועל ה' יזעף לבו:

